

SANTIAGO ESPIAU ESPIAU, *LA REVOCABILIDAD DE LA DONACIÓN EN EL CÓDIGO CIVIL DE CATALUÑA*, VALÈNCIA, TIRANT LO BLANCH, 2021, 182 P. (MONOGRAFÍAS)

Estem davant la darrera publicació doctrinal¹ del Dr. Espiau Espiau, catedràtic de dret civil de la Universitat de Barcelona, que constitueix una obra més de l'estudi del dret civil català que l'autor ha realitzat al llarg de la seva trajectòria investigadora (entre d'altres, aspectes de la prescripció de les pretensions derivades de la responsabilitat extracontractual, la disposició de l'habitatge familiar o l'equivalència de la possessió al títol que regula l'art. 522-8 del Codi civil de Catalunya [CCCat]). En aquesta monografia s'analitza la revocabilitat de la donació, una institució clàssica del dret civil que es configura com un acte de disposició unilateral en virtut del qual el donant disposa a títol gratuït d'un bé a favor del donatari, el qual l'adquireix si l'accepta en vida d'aquell (art. 531-7 CCCat). La facultat que la llei atribueix al donant de retractar-se de la seva voluntat i revocar unilateralment la donació és una qüestió que, tal com anuncia l'autor a l'inici de l'obra, s'insereix en la discussió doctrinal a la qual tradicionalment ha estat sotmesa la naturalesa jurídica de la donació. Per aquest motiu, la monografia que es recensionia té interès no només en l'àmbit estrictament acadèmic, sinó també per a la pràctica.

L'obra s'estructura en tres capítols. En el capítol I («La revocabilitat de la donación») el professor Espiau Espiau exposa de manera succinta el significat de la revocabilitat de la donació i la seva extensió. A continuació, els capítols II («La revocabilitat de la donación no acceptada por el donatario o cuya aceptación no ha sido conocida por el donante») i III («La revocabilitat de la donación acceptada por el donatario cuya aceptación ha sido conocida por el donante») es dediquen, en particular, a l'estudi de la revocació de la donació en els dos moments en què aquesta és admissible d'acord amb el que s'estableix en els articles 531-8.1 i 531-15.1 CCCat: abans que el donant conegui l'acceptació del donatari —revocació lliure i discrecional— i un cop el donant coneix l'acceptació del donatari —revocació sotmesa a una causa que la justifiqui.

En coherència amb la sistemàtica de la monografia, en el capítol I, de caràcter general i introductori, el Dr. Espiau Espiau ens aproxima a l'estudi doctrinal de la donació incidint en tres qüestions que resulten fonamentals per a abordar, més endavant, la revocabilitat de la donació, en particular en els capítols II i III. En primer lloc, l'autor reivindica, malgrat la controvèrsia imperant en la matèria, la configuració

1. Es tracta d'una monografia elaborada en el marc de les activitats del Projecte d'Investigació DER2017-82129-P i del Grup d'Investigació consolidat 2017 SGR 151.

de la donació com un negoci dispositiu unilateral, i no com un contracte, tal com evidencien, per una banda, la seva ubicació sistemàtica en el llibre cinquè del CCCat (relatiu als drets reals), i no en el llibre sisè CCCat (relatiu a les obligacions i els contractes), i, per altra banda, la regulació de la revocabilitat de la donació (art. 531-8.1 i 531-15.1 CCCat). En efecte, si la llei faculta el donant per a revocar la donació inclús quan no ha estat acceptada pel donatari, cal entendre que la donació, com a negoci jurídic, existeix i es perfecciona amb independència de la declaració de voluntat del donatari, sens perjudici que la seva eficàcia real se supediti a l'acceptació en vida del donant.

En segon lloc, el professor Espiau Espiau se centra en la revocació, és a dir, en l'exercici efectiu de la revocabilitat, que caracteritza com la màxima manifestació de l'autonomia de la voluntat que la llei atorga al donant. L'autor destaca el seu caràcter de declaració de voluntat receptícia, i això significa que ha d'anar dirigida al donatari, ja que, en cas contrari, si aquest accepta la donació, la revocació no produirà cap efecte llevat que concorrin les causes establertes en l'article 531-15.1 CCCat, que possibiliten la revocació de la donació un cop acceptada pel donatari.

En tercer lloc, s'analitza l'extensió de la revocabilitat. En aquest sentit, caldrà distingir si se circumscriu a l'extinció del negoci dispositiu o bé s'estén a l'atribució patrimonial, en produir-se un cop el donatari ha acceptat la donació —i el donant ha conegut aquesta acceptació— i, en conseqüència, ha adquirit el bé. En el segon cas —quan la revocació de la donació afecta l'atribució patrimonial—, resulta indiscutible que la revocació de la donació produeix un perjudici al donatari, motiu que fonamenta el règim jurídic específic que la llei preveu en l'article 531-15 CCCat i que sotmet la facultat de revocació del donant a una causa que la justifiqui.

El capítol II se centra en l'estudi de la revocabilitat de la donació no acceptada pel donatari o l'acceptació de la qual no ha estat coneguda pel donant. Tot i que es tracta d'una possibilitat no considerada expressament en el dret civil català, de la dicció literal de l'article 531-8.1 CCCat («La donació és irrevocable des del moment en què els donants coneixen l'acceptació dels donataris [...]») es desprèn que, en efecte, el donant pot retractar-se de la seva voluntat de manera lliure i discrecional i pot impedir, exercitant la seva facultat de revocació per qualsevol causa i sense cap justificació, l'efecte transmissiu que la donació té vocació de produir, mentre aquesta no hagi estat acceptada pel donatari o, inclús, si ha estat acceptada, mentre el donant no tingui coneixement d'aquesta acceptació i, en conseqüència, de l'eficàcia real del negoci jurídic. L'efecte immediat és la preservació del dret o bé objecte de donació en el patrimoni del donant, i els únics requisits perquè sigui oposable són que el donant tingui plena capacitat d'obrar i que exterioritzi la seva voluntat notificant-la fefaentment al donatari.

Són diverses les qüestions que el Dr. Espiau Espiau aborda en aquest capítol, com ara la legitimació activa i passiva corresponent a l'exercici de la facultat de revocació o els efectes que aquesta desplega quan la donació no ha estat acceptada pel

donatari o quan aquesta acceptació no ha estat coneguda pel donant. No obstant això, una de les aportacions que em resulta més interessant és la seva rigorosa —i, a parer meu, encertada— reflexió sobre si la facultat de revocació es transmet als hereus del donant quan la donació ha estat acceptada pel donatari però el donant ha mort sense tenir coneixement d'aquesta acceptació. L'autor, contràriament al que va sostenir el Tribunal Suprem en la seva Sentència de 17 d'abril de 1998, considera que, en el supòsit esmentat, la donació s'extingeix perquè el CCCat exigeix l'acceptació de la donació pel donatari i el coneixement d'aquesta acceptació pel donant en vida seva com a presupòsit d'eficàcia real del negoci dispositiu (cfr. art. 531-8.1 [«La donació és irrevocable des del moment en què els donants [no pas els seus hereus] coneixen l'acceptació dels donataris [...]»] i 531-12.1 CCCat [«Les donacions de béns immobles solament són vàlides si els donants les fan i els donataris les accepten en una escriptura pública. L'acceptació feta en una escriptura posterior o per mitjà d'una diligència d'adhesió s'ha de notificar de manera autèntica als donants [no pas als seus hereus]»]).

El darrer capítol se centra en la revocabilitat de la donació quan ha estat acceptada pel donatari i el donant coneix efectivament l'acceptació. S'estudia, per tant, la donació que és perfecta i de la qual es despleguen, a conseqüència de la declaració de voluntat del donatari, efectes reals oposables al donant. Certament, aquesta donació es predica, en principi, que és irrevocable —o, en rigor i tal com apunta el professor Espiau Espiau, revocable limitadament—, llevat que concorri alguna de les causes justificatives de l'article 531-15.1 CCCat que fonamenti la decisió del donant d'extingir la donació tot i haver-se consumat l'atribució patrimonial i l'adquisició del dret o bé objecte de donació. El capítol III és, amb diferència, el capítol més extens de l'obra, probablement per la complexitat que caracteritza el règim jurídic aplicable en aquests supòsits. Aquí l'autor aborda, en primer lloc, les causes de revocació de la donació en el CCCat; en segon lloc, la facultat de revocació de la donació, i, per acabar, els efectes que desplega aquesta revocació.

Així, primerament el Dr. Espiau Espiau presenta un estudi detallat de les causes que faculden el donant per a retractar-se de la seva voluntat originària i, correlativament, revocar la donació. En concret, aquestes causes es refereixen a la sobrevinença i supervivència de fills del donant —amb independència de la seva filiació— (art. 531-15.1*a* i *b* CCCat), a l'incompliment imputable al donatari de les càrregues imposades pel donant (art. 531-15.1*c* CCCat), a la ingratitude del donatari derivada de la comissió d'actes condemnables penalment o no acceptables socialment amb relació a determinades persones vinculades estretament amb el donant (art. 531-15.1*d* CCCat) i, per acabar, a la pobresa del donant. Juntament amb l'exposició teòrica de la regulació vigent d'aquestes causes en el CCCat, l'autor presenta la seva evolució en el dret civil català i resol algunes de les problemàtiques que en la casuística poden esdevenir-se en la seva interpretació i aplicació.

Considero que mereixen una atenció especial les aportacions del professor Espiau Espiau sobre la pobresa del donant com a causa general de revocació de la dona-

ció que incorpora l'article 531-15.1e CCCat, no només perquè es tracta d'una regulació innovadora en el dret civil català i inexistent en el Codi civil espanyol, sinó també per la presumible aplicabilitat pràctica d'aquesta causa en èpoques marcades per la inestabilitat econòmica com ho és l'actual. Així, d'acord amb el que estableix l'article 531-15.1e CCCat, és causa de revocació de la donació «la pobresa dels donants, sens perjudici del dret d'aliments que correspongui legalment [...]» segons l'article 237-2 CCCat. Ara bé, l'expressió literal del precepte «sens perjudici de» pot suscitar dubtes interpretatius. En aquest sentit, resulten especialment clarificadoros les aportacions de l'autor. Espiau afirma que l'article 531-15.1e CCCat permet interpretar, per una banda, que són dos els mecanismes que la llei proporciona al donant en situació de pobresa: la revocació de la donació i el dret d'aliments; i la llei atorga primacia al primer davant el segon. I, per altra banda, que la revocació de la donació no exclou l'exercici del dret d'aliments quan els béns que es reincorporen al patrimoni del donant impedeixen o no són suficients «per a la seva còngrua sustentació» (art. 531-15.1e CCCat).

En la segona part del capítol i pel que fa a la facultat de revocació de la donació que la llei atorga al donant, el Dr. Espiau Espiau se centra en la declaració de voluntat de revocar i en l'instrument que l'ordenament jurídic articula per a exterioritzar-la, és a dir, l'acció revocatòria (art. 531-15.3 i 4 CCCat). La declaració de voluntat de revocar és expressa i receptícia i exigeix el coneixement del donatari com a pressupòsit d'eficàcia extintiva. En altres paraules, és un requisit indispensable la notificació fefaent de la declaració de voluntat de revocar al donatari perquè aquesta produeixi l'extinció del títol adquisitiu que origina la donació i de l'atribució patrimonial que aquesta darrera possibilita. En relació amb l'acció revocatòria, l'autor insisteix en la possibilitat d'exercitar-la tant judicialment com extrajudicialment (cfr. art. 531-15.4 i 5 CCCat), si bé lamenta la inactivitat del legislador a l'hora de configurar un règim jurídic que reguli l'exercici extrajudicial de l'acció.

Seguidament, el professor Espiau Espiau aborda la legitimació activa —per regla general, el donant— (entre d'altres, art. 531-15.1 CCCat) i passiva —per regla general, el donatari— de l'exercici de l'acció revocatòria, així com el seu termini d'exercici d'un any de caducitat susceptible de suspensió (art. 531-15.3 CCCat en relació amb l'art. 122-3.1 CCCat). Sobre aquesta última qüestió, em resulta especialment remarcable la meditada crítica que l'autor fa sobre la innecessària regulació específica, en funció de les causes que motiven la revocació de la donació, que l'article 531-15.3 CCCat preveu respecte al *dies a quo* del còmput del termini d'exercici de l'acció revocatòria. En efecte, tenint en compte la regla general establerta en l'article 122-5.1 CCCat, hauria estat suficient fixar la fermesa de la sentència com el *dies a quo* del termini d'exercici de l'acció revocatòria que es fonamenta en la ingratitud del donatari com a conseqüència de la comissió d'un il·lícit penal.

Per acabar, en la darrera part del capítol III s'estudien els efectes de la revocació de la donació en general i, en especial, en el CCCat. Per una banda, es distingeixen

els efectes de la revocació entre el donant i el donatari i, per l'altra, els efectes de la revocació davant de tercers. En termes generals, la revocació de la donació provoca, amb independència de la causa que la fonamenti i en atenció als principis d'eficàcia real i de retroactivitat que la presideixen en el dret civil català, l'extinció del negoci dispositiu i la destrucció del títol adquisitiu i de l'atribució patrimonial, amb la consegüent recuperació per al donant de la titularitat del dret objecte de donació. Pel que fa als efectes entre el donant i el donatari, convé advertir que no es troben regulats expressament en el CCCat. En aquest sentit, a parer meu fora adient que el legislador incorporés regles legals específiques sobre aquest extrem, si bé, tal com indica el Dr. Espiau Espiau, poden deduir-se dels principis que regeixen els efectes que la revocació produeix entre el donant i els tercers i que es concreten en el que, precisament, analitza l'autor en aquesta part de la monografia: en primer lloc, la recuperació del domini pel donant i la restitució a favor seu de la possessió del bé donat, i, en segon lloc, la liquidació de la situació possessòria entre el donant i el donatari d'acord amb les regles generals d'aplicació previstes en els articles 522-2 i següents del CCCat.

Pel que fa als efectes davant de tercers, es troben regulats expressament en l'article 531-15 CCCat, el qual, inspirat en el principi de protecció dels tercers adquirents de bona fe que regeix l'ordenament jurídic català (arg. ex art. 522-8 CCCat), estableix un règim jurídic diferenciat —no justificable, d'acord amb el professor Espiau Espiau— en atenció a la causa que origina la revocació de la donació i al moment en què s'ha produït l'adquisició del tercer —abans o després de la notificació fefaent de la voluntat de revocar del donant—. Així, l'autor aborda, per una banda, els efectes de la revocació davant de tercers en els supòsits de sobrevinença i supervivència de fills del donant, d'ingratitude del donatari i de pobresa del donant (art. 531-15.5 CCCat), i, per altra banda, en el supòsit d'incompliment de les càrregues imposades pel donant al donatari (art. 531-15.5 *in fine* CCCat).

En conclusió, la monografia *La revocabilidad de la donación en el Código civil de Cataluña* és una obra doctrinal de referència per a tots els professionals de l'àmbit jurídic interessats, ja sigui en l'àmbit acadèmic, ja sigui en el pràctic, a aprofundir en la donació, una de les institucions clàssiques del dret civil. El Dr. Espiau Espiau fa una exhaustiva i rigorosa anàlisi de la regulació vigent de la revocabilitat de la donació en el dret civil català, adverteix el legislador sobre les deficiències detectades en la legislació actual i posa l'accent en les problemàtiques que en l'àmbit teòric i casuístic poden derivar-se'n.

Ana Hernández Codina
Universitat de Barcelona